

SUAT ENGÜLLÜ’NÜN “GELİN ZAMBAKLARI” ADLI ÖYKÜSÜNE GÖSTERGEBİLİMSEL BİR YAKLAŞIM

A SEMIOTIC APPROACH TO SUAT ENGULLU’S STORY CALLED “GELİN ZAMBAKLARI” (BRIDE LILIES)

*Hatem TÜRK**

ÖZET

Bu yazıda Suat Engüllü’nün “Gelin Zambakları” adlı öyküsü, göstergebilimsel açıdan incelenmeye çalışılmıştır. Metin, altı ana kesit etrafında incelenmiş olup zaman, uzam ve bakış açısına göre değerlendirmeler yapılmıştır. Öyküde yaşamla ölüm arasındaki kısa anda yaşayan insanla onun bu sürecine şahit olan yakınlarının duygularını yansıtıldığına şahit olunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Öykü, Suat Engüllü, Göstergebilim, Gelin Zambakları.

ABSTRACT

In this study Suat Engüllü’s story called “Bride Lilies” is tried to be examined with semiotic approach. The text is examined through six main sections and evaluated according to time, space and views. It is witnessed in the story that the feelings of people live in a short time between life and death and the people witness that process are represented.

Key Words: Story, Suat Engüllü, Semiology, Bride Lilies.

* Yrd. Doç. Dr. Giresun Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.hatemturk@hotmail.com

GİRİŞ

Bu çalışmada, Suat Engüllü'nün "Gelin Zambakları" (Engüllü: 2006: 383-387) adlı öyküsü, göstergebilimsel bir yaklaşımla incelenecektir. Öykünün anlam zenginliği, sekiz bölümle ortaya konulmaya çalışılacaktır. İlk bölümde öykü kesitlere ayrılacak, diğer bir deyişle farklı okuma birimlerine bölünecektir. Bu bölümlenme işleminde eyleyensel değişimler dikkate alınacaktır. Kesitlemeden sonra anlatının başı ile sonu arasındaki temel dönüşümün görsel bir yeniden sunumu olan göstergebilimsel dörtgen (Kıran: 2003: 269-289.) yer alacaktır. Üçüncü aşamada anlatı içinde görülen eyleyenlerin bakış açıları ortaya konulacaktır. Dördüncü aşamada ise anlatı içindeki kişilerin oluşması ve özellikleri ortaya konulacaktır. Beşinci aşamada anlatının derin anlamı için önemli bir yere sahip olan yaşam-ölüm çatışmasına yer verilecektir. Altıncı aşamada anlatıda uzamın oluşması, yedinci aşamada zamanın düzenlenişi üzerinde durulacaktır. En son olarak da sonuç bölümüyle öykünün derin anlamından çıkarılabilen netice ortaya konulmaya çalışılacaktır.

1. KESİT: GİRİŞ DURUMU

"Gökyüzü boydan boya mavi" cümlesiyle başlayan ve "Elimi omzuna koydum" cümlesiyle biten 1. kesitte anlatının başlangıç durumu vardır. Burada zaman ve uzam ile ilgili bilgiler verilir. "İnsan yeni yıla bir hafta kaldığını bilmeseydi, bahar çattı geldi diye avunacak" cümlesiyle zamanın yılbaşına bir hafta kala olduğu anlaşılır. Bu kesitte Ö1 ortaya çıkar. Anlatı boyunca Ö1'in ismi geçmez. Ö1, Ö2(Elvin)nin arkadaşı olarak anlatıda yer alır. Ö1, hasta ziyaretine çiçek götürmek ister, ama orada karanfilden (N1) başkasını bulamaz. Ö1, Ö2 için ölümü çağrıştıran N1'i götürmektense boş gitmeyi tercih eder. Ayrıca bu bölümde Ö2 nin hasta yatağındaki durumu fiziksel portreyle duyurulur. Uzam ise, önce havanın anlatıldığı dış uzamken, Ö1'in hastanede radyoloji bölümüne girmesiyle iç uzam devreye girer.

2. KESİT: ÖZNE 1 VE ÖZNE 2'nin DİYALOGU

İkinci kesit, "Sen rahatına bak" cümlesiyle başlar. Bu kesitte Ö1 ile Ö2 kapalı uzam olan bir hastane odasında karşılaşır. Ö1, Ö2'nin çaresi olmayan bir hastalığa tutulduğunu ve öleceğini bildiği halde ona moral vermeye, onu yaşama bağlamaya çalışır.

3. KESİT

Bu kesitte vizite nedeniyle odadan dışarıya çıkan Ö1, Ö3 (Elvin'in babası) ile Ö2'nin hastalığı üzerine konuşur. Ö3, Ö1'e doktorların Ö2'nin mutlaka ameliyat edilmesi gerektiğini söylediklerini anlatır. Bu kesitte ameliyatın,

hastanenin cerrahi bölümünde yer olmaması nedeniyle yapılmadığı anlaşılır. Ameliyatın yapılabilmesi için *torpil* gerekmektedir. Ö1, viziteden çıkan doktorun (Ö4) yanına yaklaşır hastanın durumunu sorunca Ö4 de yine “Ameliyata alınabilmesini sağlayacak birini bulun” der. Bu, hikâyede hastanelerde işlerin nasıl yürüdüğü konusunda bir ironidir. Ö4’ün son söylediğinden sonra Ö1 konumundaki anlatıcı, hastanenin bu işleyişine tepkisini, “Ya sizi, sizi kim, nasıl, neyle uyarmalı?” iç anlatısıyla ifade etmektedir.

4. KESİT: ELVİN’İN ARZULARI

Bu kesit, “Odaya tekrar girdiğimde sırtını dayamış oturuyordu.” cümlesiyle başlayıp “Yaşlı gözlerine hüznü dolu bir gülümseme kondurmakla yetindi sadece” cümlesiyle sona erer. Öykünün bu bölümünde Ö1’in ve Ö2’nin hayatlarına dair daha açık ayrıntılar verilir. Aslında bu kesitte Ö2’nin, ölmek üzere olan bir hasta psikolojisiyle geride kalacak hayatla ilgili düşünceleri yer almaktadır. Bu kesit, kendi içinde beş kesite ayrılır:

4. 1. KESİT: Bu kesitte, Ö1, Ö2’nin sorusu üzerine Verda isimli birisiyle aşk yaşadığını itiraf ederek, Verda’nın kendisine net bir cevap vermediğini söyler. Ö2 ise burada “Deli. Düpedüz deli... Yaşamın tadını çıkarmayacak da cennetlik mi olacak sanıyor” diyerek, kendisi için yaşayan insandan daha çok şey ifade eden yaşam karşısındaki arzu ve açlığını hissettirir. Ayrıca bu kesitte Ö2, “Eskisi gibi sağlığıma hele bir kavuşayım da, gönlümce eğlenip yaşayacağım.” cümlesinde kendini gösteren normal yaşama dönme arzusunu gösteren bir ruh dünyası içerisindedir.

4. 2. KESİT: Ö2’in son bir ümitle hayatta kalma arzularının anlatıldığı bir önceki kesitten sonra bu kesitte Ö1, Ö2’ye “Baharla beraber gelecek güneşe birlikte çıkacağız.” ... “Sen yaşayacaksın... Yaşamak zorundasın...” diyerek bir önceki kesitte Ö2’nin hayatı daha dolu yaşama duygusuna ortak olup ona moral vermeye çalışmaktadır.

4. 3. KESİT: Bu kesitte de öykünün anlatıcısı olan Ö1, Ö2’nin ölmeyeceğini söylemesinin üzerine, aslında buna ikisinin de inanmadığını ve böyle bir şeyin yalnızca mucize olduğunu anlatmaktadır. Bu kesitte, Ö2, duygularını anlatmaya devam eder. Onun anlatımından, hastanede dört ay kaldığı, artık ölümü göze aldığı ve yalnızca fotoğrafını Ö1’e gösterdiği küçük oğlunun annesiz nasıl yaşayacağına alışamadığı, Ö2 tarafından aktarılır. Anlatının bu bölümünde Ö2, yaşamına ve hastalığına dair açıklamalar yapar.

4. 4. KESİT: Bu kesitte, Ö2, fotoğrafını gösterdiği çocuğunu Ö1’e anlatır. Fotoğraf, Ö2 ile çocuğunun son hatırasıdır. Bunun üzerine duygularına hâkim olamayan Ö2 hüngür hüngür ağlamaya başlar. Bu kesitte Ö2, yaşam-ölüm çatışmasında gidip geldikten sonra en zayıf noktası olan çocuğunun

zihnine takılmasıyla artık kendini tutamaz ve çaresizliğinin bir sonucu olarak ağlar.

4. 5. KESİT: Burada Ö1, yaşanan aşırı duygusal anın sonunda söylenecek bir söz bulamayıp Ö2'den izin isteyip yarınki seyahatinden sonra tekrar geleceğini bildirerek kendisini dışarı atar.

5. KESİT: Ö1 ile Ö3'ün KARŞILAŞMASI

Bu kesitte Ö1 odadan çıkınca Ö3 ile karşılaşır. Ö3, Ö1'e hastalığın çaresinin olmadığını söyleyerek ondan Ö2 ile olan görüşmelerini not etmesini rica eder. Ö3, ölüm-yaşam ikileminde ölüme daha yakın olan kızının hiç değilse anılarda yaşamasını istemektedir. Bu rica karşısında Ö1 metanetini bozmayarak onu yaşatmayı düşünmek gerektiğini bildirir.

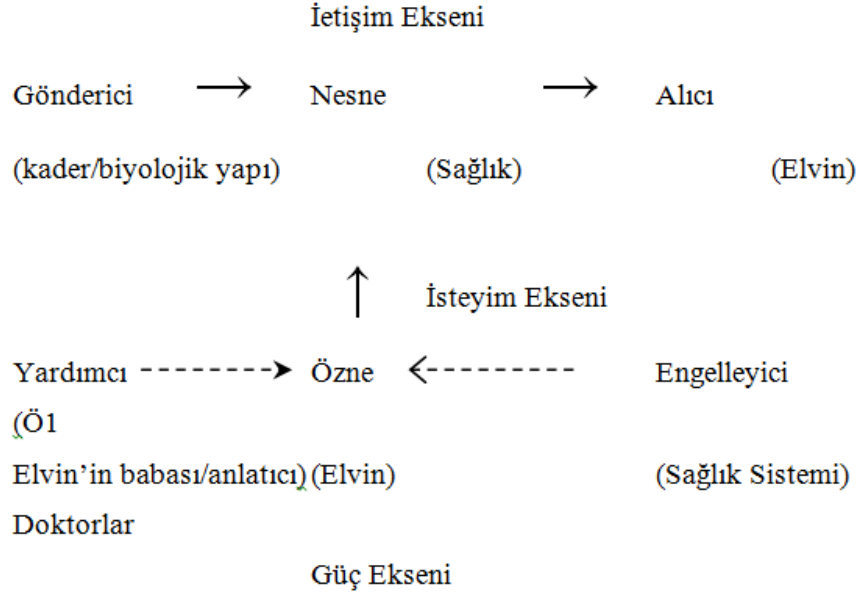
6. KESİT: BİTİŞ DURUMU

Bu kesitte Ö1 seyahat sonrası yeniden hasta ziyaretine gider. Fakat bu sefer birinci kesitte elde edemediği N2 (gelin zambakları) ile birlikte hastaneye gelmiştir. Ö1, Ö2'nin odasına girdiğinde onun yatağında başka birinin Ö5 yattığını görür. Ö2'nin hayatta olmadığı anlaşılır. Ö1, Ö2'ye getirdiği N2'yi Ö5'in odasındaki vazoya yerleştirerek koşar adımlarla hastaneyi terk eder. Kendini tekrar açık uzamda bulan Ö1, "Sanki inadına, dışarıda Elvin'in özlediği parıl parıl bir güneş cıvı cıvı bir kalabalık vardı" der. Bu, anlatının bitiş cümlesidir.

Başlangıç Durumu	Dönüşüm	Sonuç Durumu
Gerçeklik	Ümit	Gerçeklik
Yaşam	Yaşam	Ölüm
Mutsuz	Mutlu	Mutsuz

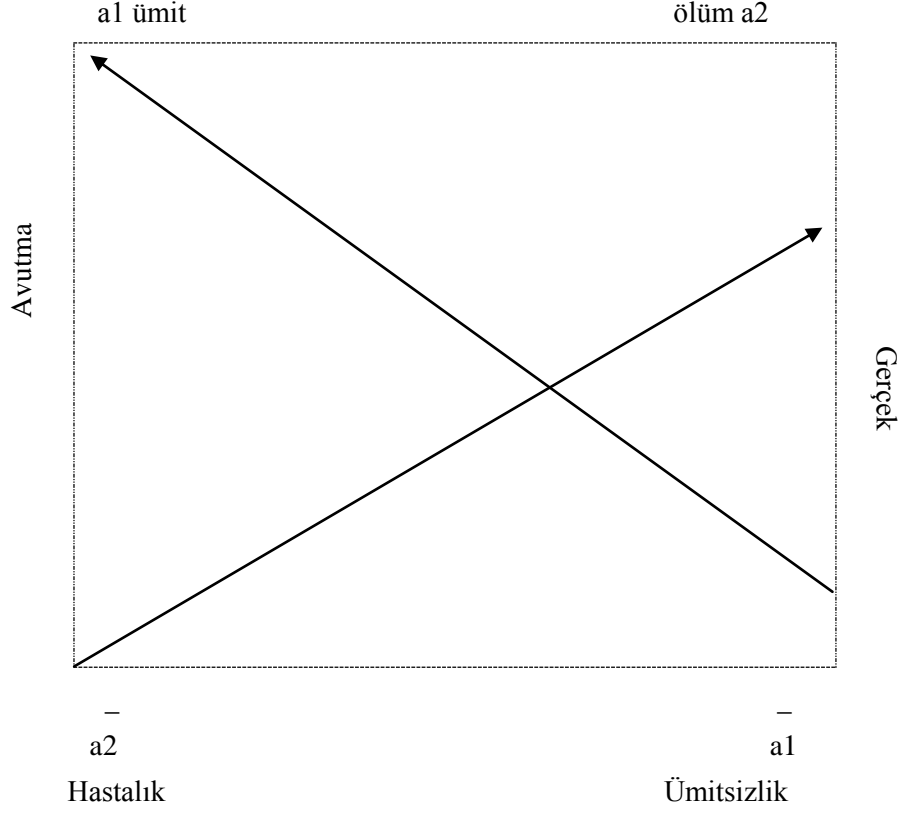
Başlangıçtaki gerçeklik durumunda Ö2, çaresi olmayan bir hastalığa yakalandığından mutsuzdur. Ö2, Ö1'in yaşama dair konuşmaları ve ümitlendirmeleriyle bir an hastalığını yenebileceğini düşünerek ümitlenir ve mutlu olur. Anlatının sonuç durumunda ise Ö2 ölür, ümit biter ve Ö1 mutsuz olur.

Gelin Zambakları adlı öyküde anlatının mutsuzluk ve gerçeklikten ümide, ümitten mutsuzluğa, yaşamdan ölüme doğru ilerlediği görülür.

Öyküde Ö2 hastadır, sağlığına kavuşmak ister. İnanan bir kişi açısından kader, inanmayan bir kişi açısından ise biyolojik yapı göndericidir (G). Gelin Zambakları adlı öyküde Ö2'nin inancına dair bir bilgi ya da ipucu verilmemiştir. Sağlık, Ö2'nin kavuşmak istediği nesnedir. Alıcı Ö2'dir. Ö2'nin sağlığına kavuşabilmesi için Ö1, Ö3, Ö4 ameliyat sırasının erkene alınabilmesi için çaba harcayan yardımcı eyleyenlerdir. Torpilsiz işlemeyen sağlık sistemi Ö2'nin sağlığına kavuşmasında engelleyici eyleyendir.

Öykünün Göstergebilimsel Dörtgen Aracılığıyla İncelenmesi

←·····→ Karşıtlık Ekseni: a1 ve a2 / Bekleyiş

←·····→ Alt Karşıtlık Ekseni: a1 ve a2 / Gerçek

←---→ Çelişkinlik Ekseni: Ne a1 ne a1

←---→ Çelişkinlik Ekseni: Ne a2 ne a2

—····→ Bütünleyicilik Ekseni: a1 ve a2 / Avutma

—····→ Bütünleyicilik Ekseni: a1 ve a2 / Gerçek

Anlatıda hastalığın varlığına karşılık Ö1'in Ö2'yi ümitlendirmesi bütüncül ekseninde avutma duygusunu doğurmuştur. Hastalığın ilerlemesi, Ö2'yi ümitsizlik duygusundan ölüme götürmüştür. Bu da gerçeği doğurmuştur.

Anlatının başında anlatıcı konumundaki Ö1, “Gökyüzü boydan boya mavi. Bu uçsuz bucaksız mavinin tam ortasında, parıl parıl ışınlarını, gözlerimizi kamaştırırcasına dört bir yana saçan, masalarda ayın on dördü güzellerin tombul, beyaz yüzlerinden farksız bir güneş. Kışın o puslu, soğuk günlerinden tek bir iz bile yok. İnsan, yeni yıla bir hafta kaldığını bilmeseydi, bahar çattı geldi diye aldanıp avunacak.” şeklinde bir bahar / yaşam betimlemesi yaparken anlatının sonunda “Sanki inadına, dışarıda Elvin’in özlediği parıl parıl bir güneş, cıvı cıvı bir kalabalık vardı.” gibi başlangıç durumundaki betimlemenin benzerini yapar. Bu, kendisi için yaşam durumunun devam ettiğini gösterir. Ö1 için anlatıdaki dönüşüm, yaşamdan ölüme geçişe şahit olmalıdır.

Anlatının başında Ö2, +yaşamdadır. Hastalığının kendisini –yaşama çektiğini bilmesine karşın yine de bir mucize beklemektedir. Onun için dönüşümü gerçekleştiren kader'dir. Ö2, anlatının sonunda –yaşama geçer.

ÖYKÜDE KİŞİLERİN BAKIŞ AÇILARI

İç Öyküsel Anlatıcı: İkinci Derecede Bir Kahraman

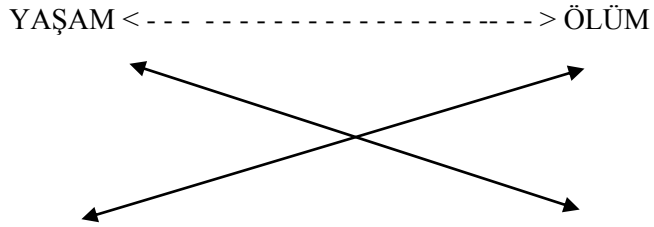
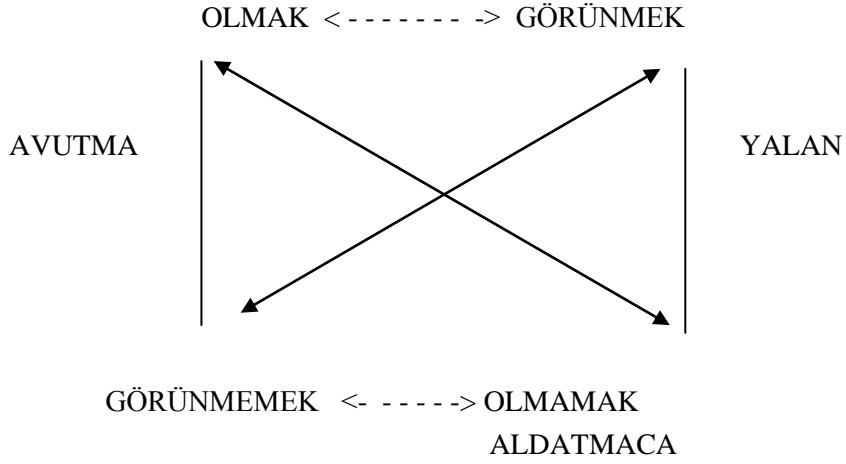
“Gelin Zambakları” öyküsünde Ö1, olayları anlatırken aynı zamanda kahramandır.

Öyküde anlatı boyutunun yapısında iç öyküsel bir anlatıcı vardır. Anlatıcı olayları gözlemleyen, yaşayan biri gibi anlatır. Anlatının içinde bir karakter olarak yer alır.

“Gelin Zambakları ” öyküsünde mantıksal anlamsal düzeyde incelendiğinde dört farklı bakış açısı görülür:

Ö1'in Bakış Açısı: Anlatıda Ö1, Ö2'nin aslında iyi olmayacağını bildiği halde ona karşı bunu hissettirmemeye çalışır. Ö1, aynı şeyi Ö3'e de yapar. Ö1, Ö2'nin öleceğini bilmesine rağmen bilmiyormuş gibi davranır. Bunun nedeni Ö1'in Ö2'yi biraz olsun avutmak istemesidir. Bu haliyle o, bir yalanı temsil eder.

Ö1'in Bakış Açısından;
GERÇEK

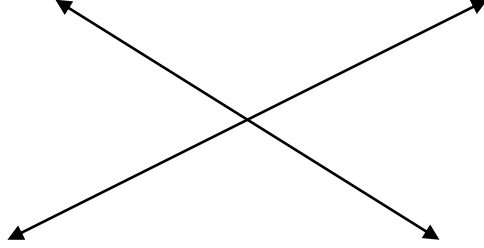

ÖLÜMÜN YOKLUĞU <-----> YAŞAMIN VARLIĞI

Elvin'in Bakış Açısı: Ö2, hastaneden çıkacağına inanır gibi görünse de aslında o da buna inanmaz. Bu durumda Ö2 de yalanı temsil eder.

Elvin'in Bakış Açısından;

YAŞAM <----->ÖLÜM

ÖLÜM OLMAMA <-----> CAN ÇEKİŞME

Elvin'in Babasının Bakış Açısı: Kızının hastalık süreci onda ümidi yok etmiştir. O, yalnızca kızının hatıralarda kalmasını istemektedir.

Doktor'un Bakış Açısı: İşi gereği Ö2'nin durumu hakkında renk vermez. Ö1'in sorusu üzerine "İnsan yaşadığı sürece her zaman ümit vardır. Ameliyata alınabilmesini sağlayacak birini bulun. Vakit kaybetmeyin." der.

ÖYKÜDE KİŞİLERİN OLUŞMASI VE ÖZELLİKLERİ

Öyküde kuşkusuz en işlevsel rol, Ö1'e düşer. Ö1, Ö2'nin arkadaşıdır. Ö2'yi hastanede ziyarete gider. Onu, ölümcül hastalığı karşısında yaşama bağlamaya çalışır.

Ö2, hastalığının derecesini bilmesine karşın yine de yaşamda kalmak ister. Eğer bunu başarabilirse kimseyi umursamadan, gönlünce yaşayacağını hayalini kurar. Ölüme kendisini hazırlamasına rağmen oğlunun kendisinden sonraki yaşamına kendisini alıştıramaz.

Ö3 (Elvin'in babası), kızının hayatta kalamayacağını bilmesine karşın, onu en azından hatıralarda yaşatmak adına Ö1'den kızıyla ilgili hatıralarını yazmasını ister.

Ö4 (Doktor), anlatıda, anlatıcının ifadesiyle "Yaşayan ölümlerle her gün temasta bulunmaktan olacak her hareketinde bir tuhafılık sezilen" Ö4, aslında sıradanlığı temsil ederken, hasta yakınlarının ondan daha fazla ilgi beklemesi gereğince "duygusuz" biri olarak gösterilir.

Ö5, anlatıda Ö1'in Ö2'yi ikinci kez ziyaretinde Ö2'nin yatağında bulunması sebebiyle Ö2'nin yaşamdan ölüme geçtiğini gösterir. Bunun dışında anlatıda bir görevi yoktur.

YAŞAM X ÖLÜM

Öyküde sürekli bir yaşam-ölüm karşıtlığı vardır. Bu, kahramanlar, uzam ve nesnelere açısından kendini gösterir. Ö1, anlatıda yaşamın temsilcisidir. Öykünün sonunda ise Ö2, ölümün temsilcisi durumuna gelir. Anlatının başında Ö1 ve Ö2 yaşamda beraberdir ($\text{Ö1} \cap \text{Ö2}$). Anlatının sonunda Ö1 ve Ö2 ayrılırlar. ($\text{Ö1} \cup \text{Ö2}$). Öyküde karanfil (N1) ölümü; gelin zambakları (N2) yaşamı temsil etmektedir. Fakat aslında başlangıç durumunda olmayan N1 yaşamı temsil ederken sonuç durumunda olan N2, ölümü temsil eder. Hastane bahçesi, gökyüzünün maviliği, parıl parıl bir güneş, cıvıl cıvıl bir kalabalık, baharla beraber gelecek güneş, yeşeren otlar, bahara duran ağaçlar, renk renk açan çiçekler arzu edilen, yaşamı çağrıştıran bir uzamken; hastane koridoru ve odası ümitsizliği, ölümü çağrıştıtır.

ÖYKÜDE UZAMIN OLUŞMASI

Öyküde işlevi olan 2 uzam görülür:

Uzam 1: (Açık Uzam) Dışarı: hastane avlusu, günlük güneşlik, hastaları kendine çeken bir uzam. Öykünün başında yapılan bu şekilde bir betimlemeden sonra, öykünün sonunda da “Sanki inadına, dışarıda Elvin’in özlediği parıl parıl bir güneş, cıvıl cıvıl bir kalabalık vardı.” betimlemesi yapılır.

Uzam 2: (Kapalı Uzam) “Radyoloji bölümünün basamaklarını ikişer ikişer çıktım. Ayaklarım önünde, sonu yokmuşçasına uzanan koridordaki o ürkütücü sessizliği yarararak ileledim.” cümlesiyle ifade edilen iç sıkıcı ve ürkütücü bir hastane koridoru, birinci kapalı uzamı oluşturur. “Soluduğum, insanın duygularını altüst eden o ağır hastane kokusu doldurdu ciğerlerimi” cümlesiyle hastane koridorunun insanda uyandırdığı olumsuz duygular verilmektedir. Aynı şekilde Ö2'nin iki yüz yedi numaralı hastane odası, ikinci uzamı oluşturmuştur.

ÖYKÜDE ZAMANIN DÜZENLENİŞİ

Öyküde görülen geçmiş zamanın anlatımı söz konusudur. Anlatıcı Ö1, önce yılbaşına bir hafta kala yaptığı hastane ziyaretini, daha sonra da yılbaşına iki gün kala yaptığı ziyareti anlatmıştır. Öyküde bunun dışında anlatıya girmiş bir zaman anlatımı yoktur. Anlatıda yer alan iki olay zamanı da bir hastanede hasta ziyaretine girip çıkma sürecidir. Birinci hasta ziyaretinde karşılıklı konuşmalardan dolayı süreç biraz daha uzunken ikinci ziyarette hastanın ölmüş olması nedeniyle süreç daha kısadır.

SONUÇ

Suat Engüllü, “Gelin Zambakları” adlı öyküsünde yaşamla ölüm arasındaki kısa anda yaşayan insanla onun bu sürecine şahit olan yakınlarının duygularını yansıtmıştır. Her insanın hayatında bir kere olacak olan, fakat hiç kimse-nin buna kendini alıştırmadığı kısa bir dönemin öyküsüdür bu. Yazar, bu ölüm ve yaşam arasında birbirine çok yakınlaşan zıtlık anını, açık uzam/kapalı uzam; hastane içerisinin kasvetli durumu/dış dünyanın ve dışarıdaki insanların cıvı cıvı görüntüsü, yaşamı ifade eden gelin zambakları/ölümü çağrıştıran karanfiller gibi zıtlıklar içerisinde anlatmaktadır. Bunun yanında bu hikâyede, örneğini aldığı hayatta da olduğu gibi, yaşam-ölüm çatışmasında bütün olumsuz şartlara rağmen ümit ışığı, mucize uzaklığında da olsa kendini göstermektedir. Bu hikâyede, çaresi olmayan bir hastalığa tutulan bir insanın, kıyısında bulunduğu hayata tutunma arzusu anlatılmaktadır.

“Gelin Zambakları” öyküsünde Engüllü, insanî bir sorun olan yaşam - ölüm çatışmasını anlatırken toplumsal bir soruna da eleştirel bir bakış açısıyla ışık tutmaktadır. *Torpil*, geri kalmış toplumların en önemli sorunlarından birisidir. Bu hikâyede yazar, insanların ortak kullanım alanı olan hastanelerde işlerin olması gerektiği gibi gitmediğini göstermektedir. Hasta ziyaretine giden Ö1, hastanede doktora (Ö4) hastanın durumunu sorunca Ö4, “İnsan yaşadığı sürece her zaman umut vardır. Ameliyata alınabilmesini sağlayacak birini bulun. Vakit kaybetmeyin.” sözü üzerine “Evet, şimdi vakit kaybetmeyin demesi kolay. Yaşamla ölümün birleştiği yere getirilip neredeyse kendi haline terk edilmiş birinin ölüm denen boşluğa yuvarlanmaması için her yolu denemeye, her çareye başvurmaya hazır olanları vakit kaybetmeyince uyarmak. Ya sizi, sizi kim, nasıl, neyle uyarmalı? Koca altı aydır böbrek diye tutturup sözde ilaçlayarak kaybettiğiniz vaktin hesabını kimden sormalı?” diye düşünür. Nihayet ameliyatla birkaç ay da olsa yaşamda kalma olasılığı bulunan Ö2’nin, Ö1’in ilk ziyaretinden birkaç gün sonra ölmesi, ameliyatın (*torpil* bulunmadığı için) yapıl(a)madığını göstermektedir. Bu sorun, hastaneye gelerek hayata tutunma gibi zor bir süreç içerisinde insanların, bir de *torpil* bulma sıkıntısı karşısında içine düştükleri zor durumu göstermektedir.

KAYNAKLAR

ENGÜLLÜ, Suat, “Gelin Zambakları”, Türk Öykü Dağarcığı (Hazırlayan: Ali İhsan Kolcu), Konya, Salkımsöğüt 2006, s. 383-387.

KIRAN, Ayşe (Eziler) – KIRAN, Zeynel, Yazınsal Okuma Süreçleri (2. baskı), Ankara: Seçkin, 2003.